

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
до семінарських занять
з навчальної дисципліни «Філософії права»
обов'язкових компонент освітньої програми
третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого)
рівня вищої освіти

081 Право (правозастосування)

м. Харків
2023 рік

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 26.09.2023 № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 23.09.2023 № 9

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
(протокол від 18.08.2023 р. № 8).

Розробники:

1. Професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор **Кириченко В. Є.**
2. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Зайцев Л.О.**
3. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Головко Б. Г.**

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС, кандидат історичних наук, доцент **Логвіненко І. А.**
2. Професор кафедри міжнародного права Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна, доктор юридичних наук, професор **Гавриленко О. А.**

1. Розподіл часу навчальної дисципліни
1.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Вид контролю
Семестр № _____							
Тема 1. Філософія права: предмет, завдання та методологія.	8	2	2	-	-	4	
Тема 2: Методологія філософії права.	8	4	4	-	-	4	
Тема 3. Історичні типи праворозуміння. Генеза та розвиток основних філософсько-правових концепцій.	16	6	8	-	-	12	
Тема 4. Гносеологічні аспекти права.	10	2	2	-	-	4	
Тема 5. Онтологія права.	12	2	2	-	-	4	
Тема 6. Антропологія права.	10	2	2	-	-	4	
Тема 7. Аксиологія права.	10	2	2	-	-	4	
Тема 8. Феноменологічний підхід до права.	16	2	2	-	-	8	
Всього	90	22	24			44	екза мен

1.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					
	Всього	з них:				
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
Семестр №						

Тема 1. Філософія права: предмет, завдання та методологія.	8	2	-	-	-	6	
Тема 2: Методологія філософії права.	8	-	2	-	-	6	
Тема 3. Історичні типи праворозуміння. Генеза та розвиток основних філософсько-правових концепцій.	16	2	2	-	-	12	
Тема 4. Гносеологічні аспекти права.	10	2	2	-	-	6	
Тема 5. Онтологія права.	12	2	-	-	-	10	
Тема 6. Антропологія права.	10	-	2	-	-	8	
Тема 7. Аксиологія права.	10	-	-	-	-	10	
Тема 8. Феноменологічний підхід до права.	16	-	2	-	-	14	
Всього	90	8	10			72	екза мен

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1: Філософія права: предмет і завдання.

Семінарське заняття: Філософія права: предмет і завдання.

Навчальна мета заняття: засвоїти предмет, функції, структуру філософії права як навчальної дисципліни; з'ясувати та проаналізувати сутність і особливості філософського підходу до права, визначити місце філософії права у системі наук.

Час проведення для денної форми навчання 2 години.

Навчальні питання:

1. Філософія права як наука та навчальна дисципліна;
2. Сутність і особливості філософського підходу до права;
3. Філософське осмислення та наукове пізнання права: відмінність предмета і методу. Філософсько-правова рефлексія;
- 4 Структура філософії права;
5. Філософія права у системі наук, її основні питання і функції.

Ключові поняття: «предмет філософії права», «філософія права як наука», «філософія права як навчальна дисципліна», «функції філософії права».

Методичні вказівки до питань теми:

Під час відповіді на перше питання слухач повинен проаналізувати процес виникнення та розвитку філософії права як науки та навчальної дисципліни. Розкрити обґрунтування необхідності існування філософії права

(а саме: історичне обґрунтування необхідності філософії права, актуальне обґрунтування необхідності філософії права). Виокремити та проаналізувати особливості філософії права як науки та філософії права як навчальної дисципліни. Сформулювати визначення поняття «філософія права».

Грунтовна та повна відповідь на друге питання вимагає від слухача характеристики предмета філософії права як науки та навчальної дисципліни, виокремлення особливостей предмету філософії права та їх аналіз, окреслення основних завдань філософії права.

При відповіді на третє питання слухачу необхідно розкрити відмінності між філософським осмисленням та його науковим пізнанням, розкрити зміст поняття філософсько-правова рефлексія.

У межах відповіді на четверте питання слухачу необхідно дати визначення поняттю «структура філософії права», виокремити та проаналізувати основні структурні елементи даної навчальної дисципліни.

Відповідь на п'яте питання вимагає вміння від слухача визначати місце філософії права у системі філософії та юриспруденції, вміти сформулювати та розкрити основні питання філософії права, виокремити та проаналізувати основні функції філософії права.

Питання цільових виступів:

1. Предмет та завдання філософії права;
2. Функції філософії права;
3. Структура філософії права.

Теми для рефератів:

1. Основні питання та функції філософії права.
2. Основні теорії співвідношення права і моралі.
3. Особливості використання категорій діалектики щодо аналізу структури та елементів права.
4. Особливості філософсько-правового аналізу історичного процесу. Класична та нелінійна парадигма.
5. Предмет філософії права. Значення парадигми новітньої науки для розуміння права.

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 17, 44, 46, 47, 56-59, 62, 63, 65, 70, 82, 83, 96, 98.

Тема № 2. Методологія філософії права.

Семінарське заняття: Методологія філософії права.

Навчальна мета заняття: опанувати поняття «методологія права», «типи праворозуміння», «об'єктивізм», «суб'єктивізм», «інтерсуб'єктивізм», розуміти сутність позитивіського та природно-правового типу праворозуміння. Час проведення для денної форми навчання 4 години.

Навчальні питання:

1. Сутність методології права та її рівні.
2. Філософський рівень методології.
3. Загальнонауковий рівень методології.
4. Спеціальний рівень методології.
5. Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивізм.

Ключові поняття: «методологія права», «типи праворозуміння», «об'єктивізм», «суб'єктивізм», «інтерсуб'єктивізм».

Методичні вказівки до питань теми:

Під час відповіді на перше питання слухачеві слід розкрити сутність методології права та її рівні. Сформулювати та розкрити зміст поняття «методологія права». Розуміти особливості наукового підходу, філософського підходу, філософсько-правового підходу до розуміння сутності методології права. Звернути увагу на рівні методології пізнання права.

У процесі відповіді на друге питання слухач має розкрити основні типи праворозуміння: правовий позитивізм і природно-правове мислення. Вміти виокремити та проаналізувати основні характерні риси правового позитивізму. Розуміти слабкі сторони достоїнства та недоліки правового позитивізму як типу праворозуміння.

Крім того, відповідь на друге питання потребує від слухача вміння формулювати особливості природно-правового типу праворозуміння, знань основних підходів до типологізації природного права.

Повна, вичерпна відповідь на третє питання передбачає загальну характеристику способів обґрунтування права: об'єктивізму, суб'єктивізму, інтерсуб'єктивізму.

Питання цільових виступів:

1. Методологія філософії права;
2. Правовий позитивізм;
3. Природно-правовий тип праворозуміння;
4. Загальна характеристика способів обґрунтування права.

Теми для рефератів:

1. Сутність сучасних концепцій природно-правового мислення;
2. Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивізм;
3. Природне право як ідея та ідеал позитивного права.

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 12, 15, 26, 43, 47, 63, 64, 83, 97.

Тема № 3. Історичні етапи формування філософії права. Семінарське заняття: Історичні етапи формування філософії права. **Навчальна мета заняття:** проаналізувати основні риси романо-германської правової системи. Визначити та охарактеризувати історичні етапи формування філософії права. Час проведення для денної форми навчання 6 годин.

Навчальні питання:

1. Становлення філософії права в епоху Античності та Середньовіччя .
2. Філософсько-правова думка епохи Відродження та періоду Реформації.
3. Філософія права Нового часу та епохи Просвітництва.
4. Етико-правові ідеї філософії Іммануїла Канта.
5. Філософія права Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля.
6. Історична школа і марксизм як форми правового об'єктивізму
7. Загальна характеристика сучасної філософії права.

Ключові поняття: «позитивізм», «неопозитивізм», «постпозитивізм», «свобода», «справедливість», «воля», «право», «людина», «державна», «договір», «суспільний договір», «мораль», «категоричний імператив».

Методичні вказівки до питань теми:

Розкриваючи перше питання слухач повинен проаналізувати особливості виникнення та розвитку філософсько-правових поглядів в епоху Античності та Середньовіччя. Знати особливості філософсько-правових поглядів Сократа, Платона, Аристотеля, Епікура, Зенона, Сенеки, Епіктета, Марка Аврелія Антоніна, Ціцерона та ін. Звернути увагу на метафізичні передумови християнського світорозуміння, теократичний характер ідеї природного права. Вміти сформулювати особливості філософсько-правових поглядів Августина, Томи Аквінського.

При підготовці до другого питання слухачу слід проаналізувати особливості філософсько-правової думки епохи Відродження та періоду Реформації. Знати особливості філософсько-правових поглядів Нікколо Макіавеллі (епоха Відродження), Мартіна Лютера, Жан Бодена (епохи Реформації).

Розкриваючи третє питання слухачеві необхідно охарактеризувати особливості філософсько-правової думки епохи Нового часу та Просвітництва. Вміти сформулювати основні філософсько-правові погляди Гуго Гроція, Томаса Гоббса, Джона Локка, Бенедикта Спінози, Готфріда Вільгельма

Лейбніца (Новий час) та

У межах четвертого питання слухач має розкрити філософсько-правові погляди родоначальника німецької класичної філософії - Іммануїла Канта. Особливу увагу слід звернути на категорію волі у філософсько-правових поглядах Іммануїла Канта. Сформулювати та проаналізувати правило категоричного імперативу.

Розкриваючи п'яте питання слухач повинен проаналізувати філософсько-правові погляди Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. Слід звернути увагу на діалектичний рух поняття права у філософії Гегеля від абстрактного права до моралі, від моралі до соціальної етики (сім'ї, громадянського суспільства, держави).

При підготовці до шостого питання слухачеві необхідно охарактеризувати філософсько-правові погляди засновників історичної школи (Густава Гуго, Фрідріха Карла фон Савін'ї, Георга Фрідріха Пухта) розкрити особливості філософії права К. Маркса, Ф. Енгельса.

У межах сьомого питання слухач має розкрити ознаки сучасної філософії права. Охарактеризувати такі риси сучасної філософії права, як: 1) соціологізм як спосіб розгляду права виключно в соціальному контексті; 2) тенденції відстоювання пріоритету особистості, її прав; 3) понятійне розмежування та критичне зіставлення права і закону.

Розкриваючи восьме питання слухач повинен проаналізувати філософські погляди на право І. Бентама, Дж. Остіна, Ганса Кельзена, Харберта Харта. Розкрити особливості трансформації юридичного позитивізму в нео- та постпозитивізм. Охарактеризувати сутність концепцій відродженого природного права.

Питання цільових виступів:

1. Теорія природного права Дж. Локка.
2. Теорія справедливості Арістотеля.
3. Типологія концепцій природного права Нового часу.

Теми для рефератів:

- 1 Німецька класична філософія права: загальна характеристика.
2. Новітня філософія права в світі та в Україні.
3. Основні ідеї і принципи сучасної європейської філософії права.
4. Основні ідеї і принципи сучасної української філософії права.
5. Основні ідеї і принципи філософії права епохи Відродження.
6. Основні ідеї і принципи філософії права Античності.
7. Основні ідеї і принципи філософії права Нового часу.
8. Основні ідеї і принципи філософії права Середньовіччя.
9. Порівняльний аналіз філософсько-правових поглядів Сократа і Платона.
10. Теорія природного права Дж. Локка.

11. Теорія справедливості Арістотеля.
12. Типологія концепцій природного права Нового часу.

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 1, 2, 5, 6, 8, 19, 20, 22, 27, 31, 33, 34, 35, 48, 49, 55, 60, 61, 66, 68, 71, 72, 76, 78, 79, 80, 81, 84, 85-88, 98-100.

Тема № 4. Онтологія права.

Семінарське заняття: Онтологія права.

Навчальна мета заняття: проаналізувати онтологічні основи права. Визначити та охарактеризувати основні форми буття права. Проаналізувати співвідношення природного та позитивного права як елементів правової реальності.

Час проведення для денної форми навчання 2 години.

Навчальні питання:

1. Онтологічна природа права. Правова реальність
2. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
3. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя.

Ключові поняття: «онтологія права», «правова реальність», «елементи правової реальності», «форма буття», «ідея права», «закон», «правове життя».

Методичні вказівки до питань теми:

Під час відповіді на перше питання слухач повинен розкрити та проаналізувати онтологічну природу права. Звернути увагу на концепцію правової реальності («картину світу права»). Вміти розрізняти широке і вузьке значення поняття правової реальності. Знати онтологічну підставу права. проаналізувати дві основні умови деонтологічного світу (світу права і моральності).

У межах відповіді на друге питання слухачу необхідно розкрити сутність природного і позитивного права як основних структурних елементів правової реальності. Знати основні підходи до розуміння природного права, проаналізувати його співвідношення з позитивним правом. Розуміти особливості сутності природного права та позитивного права. Звернути увагу на основні розбіжності між природним і позитивним правом.

Під час відповіді на третє питання слухачеві слід вміти формулювати поняття «форма буття права». Вміти виокремити та проаналізувати основні форми буття права (ідею права, закон, правове життя).

Крім того, вичерпна відповідь на третє питання передбачає, що слухач знає структурні елементи ідеї права, вміє аналізувати суб'єктивну (антропологічну) компоненту, аксіологічну компоненту, деонтологічну компоненту.

Питання цільових виступів:

1. Онтологічні основи права.
2. Співвідношення належного і суцього у праві.
3. Форми рівні буття права.
4. Співвідношення природного та позитивного права.

Теми для рефератів:

- 1.Правова реальність як система та основні підходи до її структури.
- 2.Сутність сучасних концепцій природно-правового мислення.
- 3.Ідея права, закон, правове життя як форми буття права.

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 11, 13, 14, 21, 25, 47, 54, 57, 75, 77, 78, 83, 86, 89, 93.

Тема № 5: Антропологія права.

Семінарське заняття: Антропологія права.

Навчальна мета заняття: проаналізувати сутність права в антропологічному змісті. Розкрити філософський зміст і обґрунтування прав людини.

Час проведення для денної форми навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Природа людини і право. Антропологічні основи права.
2. Філософський зміст і обґрунтування прав людини.
3. Право, соціум, цивілізація, культура.
4. Особистість і право. Гуманістична природа права.

Ключові поняття: «антропологія права», «права людини», «людина юридична», «правова людина».

Методичні вказівки до питань теми:

Під час відповіді на перше питання слухач має сформулювати визначення «правова антропологія». Звернути увагу на те, як вирішувалось питання про антропологічні підстави правової теорії Т. Гоббсом, Ж.-Ж. Руссо, І. Кантом.

Відповідь на друге питання передбачає характеристику прав людини з позиції філософії права. Окрім того, повна вичерпна відповідь на друге питання вимагає розкриття значення категорій «права» та «обов'язки» для розкриття феномену права. Аналізу особливостей максимальної і мінімальної антропології.

У процесі відповіді на третє питання слухачеві слід охарактеризувати взаємозв'язок категорій права, соціуму, цивілізації і культури.

У четвертому питанні слухач має розкрити поняття «людина юридична», «правова людина» з позиції антропології права. Проаналізувати сутність права в антропологічному змісті.

Питання цільових виступів:

1. Правова антропологія як розділ філософії права.
2. Максимальна та мінімальна антропологія.
3. Концепція множинності сутності людини та її наслідки.

Теми для рефератів:

1. Право як засіб реалізації загальнолюдських цінностей.
2. Правова антропологія: людиномірні засади права.
3. Перспективи розвитку людської цивілізації і права.

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 3, 4, 10, 29, 30, 36-40, 69, 73, 74, 90, 91, 92,

Тема № 6: Аксіологія права.

Семінарське заняття: Аксіологія права.

Навчальна мета заняття: проаналізувати сутність права в аксіологічному змісті. Розкрити цінність у праві і право як цінність проаналізувати форми буття цінностей. охарактеризувати свободу як цінність, право як цінність свободи, справедливості як основну правову цінність.

Час проведення для денної форми навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Цінності у праві і право як цінність.
2. Форми буття цінностей.

2. Свобода як цінність. Право як цінність свободи.
3. Справедливість як основна правова цінність.

Ключові поняття: «аксіологія права», «цінність права», «свобода», «правова цінність», «ціннісна правова установка», «ціннісна правова оцінка», «ціннісна правова орієнтація».

Методичні вказівки до питань теми:

Під час відповіді на перше питання слухач має сформулювати визначення «правова аксіологія». Звернути увагу на те, як вирішувалось питання цінності у праві у філософії І. Кантом. Розкрити поняття «цінність права» на сучасному етапі розвитку філософсько-правової думки. Проаналізувати категорії «ціннісна правова установка», «ціннісна правова оцінка», «ціннісна правова орієнтація».

Відповідь на друге питання передбачає характеристику форм буття цінностей. Аналізу суспільних цільових цінностей та ідеалів, предметно втілених цінностей, особистісних (чи екзистенціальних) цінностей.

У процесі відповіді на третє питання слухачеві слід охарактеризувати взаємозв'язок категорій фактична свобода, юридична свобода. Проаналізувати розуміння свободи в різні епохи в різних системах права.

У четвертому питанні слухач має розкрити поняття справедливості. Проаналізувати особливості ліберальної концепції справедливості. Розкрити властивості справедливості у сучасній філософській думці.

Питання цільових виступів:

1. Правова аксіологія: історія виникнення, основні поняття та принципи.
2. Основні типи сучасних аксіологічних концепцій, їхній вплив на розуміння природи права.
3. Право як форма свободи.

Теми для рефератів:

- 1 Свобода як цінність. Право як реалізація ідеї свободи.
2. Справедливість як правова цінність та принцип права.
3. Цінності у праві та право як цінність.

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 23, 24, 32, 28, 42, 50, 71, 91, 94.

Тема № 7: Гносеологічні аспекти права.

Семінарське заняття: Гносеологічні аспекти права.

Навчальна мета заняття: проаналізувати сутність права в гносеологічному змісті. Розкрити проблеми істини і істинності у праві.

Час проведення для денної форми навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Проблема істини в історії філософії. Істина в науці.
2. Правова норма, істина і справедливість.
3. Особливості пізнання права. Істина і істинність в праві. Догматизм та релятивізм в правовій гносеології. Гносеологічна антиномія норми права.
4. Специфічні риси правотворчості та її детермінанти. Правотворчість в сучасній Україні.

Ключові поняття: «гносеологія права», «істина», «догматизм», «релятивізм».

Методичні вказівки до питань теми:

Під час відповіді на перше питання слухач має сформулювати визначення «правова гносеологія». Звернути увагу на її роль у вирішенні філософських та теоретико-правових проблем. Проаналізувати особливості предметного поля правової гносеології. Охарактеризувати проблему істини в історії філософії, в науці. Виокремити критерії перевірки істинності знань.

Відповідь на друге питання передбачає характеристику категорій правова норма, істина і справедливість. З'ясування особливостей пізнання права. Крім того, вичерпна відповідь на друге питання передбачає розкриття змісту понять «мертве» і «живе» право.

У процесі відповіді на третє питання слухачеві слід охарактеризувати взаємозв'язок категорій істина і істинність в праві. Звернути увагу на догматизм та релятивізм в правовій гносеології. Проаналізувати гносеологічну антиномію норми права.

У четвертому питанні слухач має розкрити специфічні риси правотворчості та її детермінанти. Звернути увагу на правотворчість в сучасній Україні. Розглянути дискретно-континуальний характер пізнання права. Проаналізувати закон як неостаточну нескінченну істина. Виокремити та проаналізувати основні риси правотворчості в Україні (перебільшену релятивність правотворчості в Україні, казуїстичність українського законодавства, надмірну регламентованість суспільних відносин в Україні).

Питання цільових виступів:

1. Поняття правової гносеології, її роль у вирішенні філософських та теоретико-правових проблем.

2. Сутність гносеологічного та епістемологічного аспекту філософсько-правових досліджень.

3. Рівні гносеології права: загальноправовий, міжнародний, галузевий.

Теми для рефератів:

1. Правова епістемологія: категорія істини як центральна категорія правової епістемології.

2. Догматизм та релятивізм в правовій гносеології.

3. Специфічні риси правотворчості та її детермінанти в сучасній Україні

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 13, 14, 27, 41, 43, 52, 67, 92.

Тема № 8: Феноменологічний підхід до права. Діяльність правоохоронних органів як об'єкт філософсько-правового осмислення.

Семінарське заняття: Феноменологічний підхід до права. Діяльність правоохоронних органів як об'єкт філософсько-правового осмислення.

Навчальна мета заняття: проаналізувати феноменологічний підхід до сутності права. Визначити особливості діяльності правоохоронних органів у філософсько-правовому вимірі.

Час проведення для денної форми навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Сутність феноменологічної філософії. Особливості феноменологічного підходу до права.

2. Правоохоронна функція держави у сучасній теорії та філософії права.

3. Діяльність правоохоронних органів як об'єкт філософсько-правового осмислення.

4. Філософсько-теоретичні основи справедливості та законності в кримінальному, адміністративному та процесуальному праві, адміністративно-правовій діяльності.

5. Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Гносеологічна природа інтерпретації покарання в різних концепціях права.

Ключові поняття: «феноменологія права», «екзистенційне право», «межова ситуація», «екзистенціальний аналіз», «екзистенціальна філософія».

Методичні вказівки до питань теми:

Під час відповіді на перше питання слухач має сформулювати визначення «феноменологія права». проаналізувати особливості феноменологічного підходу до права. Порівняти філософсько-правові погляди представників позитивістсько-легістського підходу до права з поглядами

феноменологів права.

У другому та третьому питанні необхідно дослідити філософсько-методологічні проблеми правоохоронної діяльності, співвідношення моральних, правових та естетичних її основ.

У четвертому питанні необхідно звернути увагу на філософсько-теоретичні основи справедливості та законності в кримінальному, адміністративному та процесуальному праві, адміністративно-правовій діяльності.

П'яте питання передбачає дослідження філософії покарання: право покарання і право на покарання. Слід звернути увагу на взаємообумовленість злочину і покарання. Необхідно розкрити гносеологічну природу інтерпретації покарання в різних концепціях права. Важливим елементом є гуманізм права та його втілення в практичній діяльності працівників правової системи, моральність і законність в застосуванні покарання.

Питання цільових виступів:

1. Екзистенціальний аналіз правової ситуації.
2. Сутність феноменології права.
3. Категорія “буття – в – світі” як центральна категорія екзистенціальної філософії права.

Теми для рефератів:

1. Особливості феноменологічного підходу до права.
2. Філософська парадигма Національної поліції України.
3. Покарання як правова форма реалізації справедливості: національно-історична специфіка.
4. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності працівників правової системи.
5. Моральність і законність в застосуванні покарання.

Література:

Основна: 1-10.

Допоміжна: 7, 9, 16, 18, 23, 36, 51, 83, 84, 85, 86, 87, 95.

4. Інформаційне та методичне забезпечення

4.1. Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

- 1 Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.
- 2 Про міжнародні договори України: закон України від 29.06.2004 № 1906-15 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №10. – Ст.46.

3 Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: закон України від 10.11.1994 № 237/94-вр // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст.415.

4 Про ратифікацію Угоди між державами - учасниками Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі "Партнерство заради миру", щодо статусу їхніх збройних сил та Додаткового протоколу до цієї Угоди: закон України від 02.03.2000 № 1510-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – N 18. – Ст.134.

5 Про ратифікацію Подальшого додаткового протоколу до Угоди між державами - учасниками Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі "Партнерство заради миру", щодо статусу їхніх збройних сил: закон України від 20.04.2000 № 1687-14 // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – N 31. – Ст.242.

6 Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства: закон України від 21.09.2011 № 3764-VI // Відомості Верховної Ради України 2012. – N 19-20. – Ст.178.

7 Про приєднання України до Статуту Ради Європи: закон України від 31.10.1995 № 398/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 38. – Ст.287.

8 Про Конституційний Суд України: закон України від 03.06.1992 № 2400-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст.272.

9 Про ратифікацію Конвенції про захист прав і свобод людини 1950 р.: закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР //Офіційний вісник України. – 1997. – Число 29. – С.10.

10 Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу :Указ Президента України від 11.06.1998 № 615/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 24.

Основна:

1. Захарцев, С.І. Філософія і теорія права: монографія : / С.І. Захарцев. - Харків : Панов, 2015. - 256 с.

2. Марченко О. В. Філософія права : навч. посібник / Марченко О. В. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с.

4. Рабінович П. М. Філософія права [Текст] : навч. посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищих навч. закладів / П. М. Рабінович. Ч. 1-2 : Філософія права як наука.

5. Гносеологія права. - Львів : Галиц. друкар, 2014. - 232 с.

6. Сливка С. С. Проблеми філософії права [Текст] : навч. посіб. / С. С. Сливка ; Нац. ун-т «Львів. Політехніка», Навч.-наук. ін-т права і психології. - 2-е вид., перероб. і доп. - Харків : Право, 2015. - 192 с.

7. Філософія права [Текст] : навч. посібник / О. О. Бандура [та ін.] ; ред. М. В. Костицький, Б. Ф. Чміль ; Національна академія внутрішніх справ України. - К. : Юрінком Інтер, 2000. - 336 с.

8. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. : затверджено МОН України / О.Г. Данильян, О.П. Дзобань, С.І. Максимов та ін. - Х. : Право, 2014. - 208 с.

9. Циппеліус Р. Філософія права : підручник : пер. з нім. / Р. Циппеліус.
– К. : Тандем, 2000. – 300 с.

10. Философія права : хрестоматія : учеб. пособие : рекомендовано
МОН України / под ред. Н.И. Панова. - К. : Ин Юре, 2002. - 692 с.

Допоміжна:

11. []: . / [. . .];
 . - , . . . ; - . - .:
 , 2011. - 223 .
12. : [] :
 . « » (. , 3-5 . 2010 .) / . .
 - . . , . . . , . . . :
 , 2010. - 696 .
13. . .
 : [] / . . , . . , . .
 - : , 2010. - 137 .
14. . . :
 - ():
 „ „ „ „
 . - .: . . - . , 2010. - 272 .
15. . . : -
 (XVIII .-1917 .) : [] / . . , . . ,
 . . . - .: , 2012. - 616 с.
16. , . [] / . ; .
 . . , . . - .: , 2002. - 252 .
17. . . (-
): (, ,) [] / . . . - .
 2- , . - : , 2008. - 164 .
18. , . . [] : / . . , .
 . . - : , 2002. - 472 .
19. . . / . . //
20. . - 2014. - 1. - . 16-20.
 :
 / . . //
21. . -2014. - 3. - . 21-23. 21.
 . . / . . //
22. . -
 : <http://radnuk.info/statti/571-filosofiya/15216-2011-01-21-11-59-40.html>
22. . .
 / . . //
23. . - 2012. -
 . 63. - . 198-205.

23. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. - 2-ге вид., переробл. і доповн. - К. : Вид-во «Юридична думка», 2012. - 1020 с.

24. Веприцький Р. С. Феноменологія злочинності в регіоні : монографія / Р.

С. Веприцький. - Харків : Золота миля, 2014. - 322 с.

25. Вовк В.М. Бівалентність римської правової дійсності: монографія / В. М.Вовк. – Полтава: Вид-во «Полтавський літератор», 2011. – 352 с.

26. Волинка, Г. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті [Текст] : учебное пособие / Г. Волинка. - Київ : Вища освіта, 2005. - 544 с.

27. . . . : / . . . , . . . ,; , , - 2- - .: , 2013. – 440 .

28. . . . : / . . . , - .: , 2009. – 352 .

29. . : / . // . - 2013. – 2. – . 13–32.

30. . . . []: / . . . ; - : , 1998. - 272 .

31. . . . []: : . . . / . . . ; « . . . ».- .: . , 1996. - 288 с.

32. . . . : / . . . - .: , 2007. – 432 .

33. . – ? / . . ; // / - .: - , 2012. – .

32–47.

34. , . « »: []/ . , . // : . [. 6] : . « » (. , 3-5 . 2010 .) / . . - . . , - : . , 2010. - . 692-695.

35. Давидов П. Г. Від «філософії серця» до філософії державництва (за П. Д.Юркевичем) / П. Г. Давидов // Колізії синтезу філософії і релігії в історії вітчизняної філософії (до 180-річчя Памфіла Юркевича та 130-річчя Семена Франка): Український часопис російської філософії. Вісник Товариства російської філософії при українському філософському фонді. Вип. 7. – Полтава: АСМ, 2007. – 636 с. – С. 362 – 370.
36. Данильян О. Г. Свобода як сутнісна характеристика права: спроба філософського осмислення / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Пробл. законності. – 2010. – Вип. 110. – С. 180 – 189.
37. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період [Текст] / О. С. Забужко. - Київ : Основи, 1993. - 126 с.
38. Завальнюк В. В. Юридична антропологія та інші напрями антропологічного знання / В. В. Завальнюк // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 44. - С. 342-345.
39. Завальнюк В. В. Юридична антропологія та правозначуща поведінка / В.В. Завальнюк // Митна справа. - 2013. - № 6. - С. 3-15.
40. Завальнюк В. Юридична антропологія влади / В. Завальнюк // Юридичний вісник. - 2013. - № 4. - С. 5-9.
41. Івашев Є. В. Антропологія як підґрунтя аксіології права: людські потреби - інтереси - цінності / Є. В. Івашев // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 61. - С. 298-305.
42. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях [Текст] : монографія / А. Карась. - Львів : ВЦ ЛНУ, 2003. - 520 с.
43. Карнаухов О. В. Гносеологія криміналістичного забезпечення доведеності вини / О. В. Карнаухов // Правова позиція. - 2016. - № 1. - С. 113–119.
44. Кельзен Ганс Про сутність і цінність демократії [Текст] / Ганс Кельзен; з нім. пер. Олександр Мокровольський. - [Л.] : ВТНЛ-Класика, 2013. – 139 с.
45. Кельман М. С. Гносеологія юридичної методології / М. С. Кельман // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». - 2014. - № 801. - С. 70-75.
46. Козюбра М. І. Місце філософії права в системі суспільствознавства (до питання про дисциплінарний статус філософії права) // Проблеми філософії права. – 2003. – Том 1. – С. 27 – 32.
47. Костицький М. В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції [Текст] : вибр. наук. праці / М. В. Костицький. - Чернівці : Рута, 2009. - 576 с.
48. Костицький М. В. Філософія права як наука і навчальна дисципліна [Електронний ресурс] / М. В. Костицький // Проблеми філософії права. – 2003. – Том 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Pfp/2003_1/17%20Kostytsky.pdf 49.
- Кравець В.М. Розмежування природного та позитивного права як методологічна основа порівняльних філософсько-правових досліджень / В.М. Кравець // Іменем Закону. Науковий вісник. – 2011. – № 1(9). – С. 3-8.

- 49.Кравець // Іменем Закону. Науковий вісник. – 2011. – № 1(9). – С. 3-8.
50. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції [Текст] : учебник / В.Г. Кремень, В. В. Ільїн. - Київ : Книга, 2005. - 528 с.
51. Кремень, В. Г. Філософія:Логос. Софія. Розум [Текст] : учебник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. - Київ : Книга, 2007. - 432 с.
52. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник. / О. М. Кривуля – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
53. Крижанівський А. Ф. Феноменологія правопорядку: поняття, виміри, типологія / А. Ф. Крижанівський; Одес. нац. юрид. акад. - О. : Фенікс, 2006. - 196 с.
54. . . . : [] / . . . , - . : , 2005. - 192 .
55. . . . // . - 2000. - 2. - . 49-51.
56. . . . / . . . // : . -2009. - 8. - . 19-27.
57. , . . . : - - [] : / - : , 2009. - 398 .
58. . . . : « » [] / . . . // . - 2011. - 8. - . 73 -386
59. . . . // . - 2003. - 1. - . 33 – 36.
60. , . . . : [] : . . . (2003-2010) / - . : , 2010. - 336 .
61. . . . « // . - 2008. - 12. - . 159 – 165.
60. . . . // - : . - 71. – 2013. - . 177–184.
62. . . . [] : . . . / . . . , - : , 1997. - 328 .
63. - . . . : [] / . . . - . - : - , 2002. - 131 .
64. . . . [] : . . . / . . . ; - . : , 1995. - 260 .
65. , . . . : [] : / - : - 2000, 2001. - 448 .

66. Подковенко Т. О. Філософія права в системі юридичної освіти [Електронний ресурс] / Т. О. Подковенко // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_3/26.pdf
67. Подольська Є. А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. [Текст] / Є. А. Подольська. - Вид. 2-ге, перероб. та доп. - Київ : Центр навч. літ., 2006. – 624 с.
68. Плавич В. П Сучасна правотворчість: Проблеми теорії і методології [Текст] : [моногр. дослідж.] / В. П. Плавич, С. В. Плавич ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - О. : Астропринт, 2013. - 274 с. - Бібліогр.: с. 243-274.
69. Пунченко О. П. Філософія [Текст]: учебное пособие / О. П. Пунченко, О. М. Черниш. - 2-ге видання, перероблене. - Одеса: Астропринт, 2006. - 424 с.
70. Пуховська, А.С. Філософсько-антропологічний підхід дослідження прав людини: становлення та значення // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - 2015. - Вип. 26 - С. 161-167.
71. Радбрух Г. П'ять хвилин філософії права / Г. Радбрух // Проблеми філософії права. – Т. II. – К. - Чернівці: Рута, 2004. – С. 95 - 97.
72. Рабінович С.П. Діалектика «фюсис» та «номос»: античні джерела європейської природно-правової традиції // Проблеми філософії права. – Т. IV- V. – К. - Чернівці: Рута, 2006-2007. – С. 236 - 244.
73. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право // Проблеми філософії права. – Т. II. – К.-Чернівці: Рута, 2004. – С. 83-94.
74. Ренч Томас Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія [Текст] / Томас Ренч ; пер. з нім. Володимира Приходька. - [К.] : Дух і літера, 2010. - 348 с.
75. Сабадуха В. О. Онтологія як філософська наука про достатні підстави людського буття / В. О. Сабадуха // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . - 2014. - Вип. 3. - С. 25-31.
76. Сатохіна Н. І. Герменевтична філософія права: методологічний та онтологічний виміри / Н. І. Сатохіна // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. - Х., 2015. – № 3. – С. 101-111.
77. Стовба О. Темпоральна онтологія права. Прологомени / О. Стовба // Філософія права і загальна теорія права. - 2012. -№ 2. - С. 95–101.
78. Сливка С. С. Українська національна філософія права: антологічний ракурс [Текст] : монографія / С. Сливка. - Львів : Воля, 2001. - 168 с.
79. Сливка С. С. Філософія права: експрес-бібліотека [Текст] / С. С. Сливка. - Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. - 120 с.
80. Тімуш І. С. Інтегральний погляд на право: Монографія. / І. С. Тімуш – К.: Атіка, 2010. – 284 с.
81. Титов В. Д. Філософсько-правові погляди Т. Джеферсона / В. Д. Титов // Філософські та методологічні проблеми права. – 2011. – № 1. – С. 85-93.
82. Філософія і право: культурно-історичні аспекти взаємодії [Текст] : монографія / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка ; за заг. ред. О. М. Литвинова. - Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. - 312 с.
83. Філософія і право [Текст] : тези доп. і наук. повідомл. студент. наук. конф. з філософії, 25 груд. 2006 р. / НЮАУ ім. Ярослава Мудрого; за заг. ред. М. І. Панов. - Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. - 124 с.

84. Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник [Текст] : словарь / авт.-упоряд.: В. П. Андрущенко, ін. та. - Київ : Знання України, 2002. - 670 с.
85. Філософія права / За ред Дж.Фейнберга. – К.: - Основи, 2007. – 1256 с.
86. Філософія права: Словник. / Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І – К.: Концерн «Видавничий дім» «Ін Юре», 2009. – 408 с.
87. Філософія: ідеї, ідеології, персоналії [Текст] : ілюстр. енцикл. довідник. - Київ : Ракша М.О., 2009. - 296 с.
88. Філософія [Текст] : учебное пособие / за заг. ред. О. В. Тягло. - Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2009. - 384 с.
89. Філософія права: проблеми та підходи [Текст] : учебное пособие / за заг. ред. П. М. Рабінович. - Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2005. - 290 с.
90. Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми [Текст] / В. І. Шинкарук [та ін.] ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. - К.: Педагогічна думка, 2000. - 286 с.
91. Філософсько-правове розуміння правової цінності людини // Держава і право : зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - 2016. - Вип. 72 -С. 98-111.
92. Хамітов Н. В. Історія філософії. Проблема людини та її меж [Текст]: навч. посіб. / Н. В. Хамітов [та ін] ; ред. Н. В. Хамітов ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. - К. : Наукова думка, 2000. - 271 с.
93. Цмоць У. О. Онтологія юридичної практики / У. О. Цмоць // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2014. - Вип. 2. - С. 470-476.
94. Чефранов А. Б. Проблеми застосування теорії цінностей у правових дослідженнях / А. Б. Чефранов // Пробл. філософії права. – Т. 3. – №1-2. – К.; Чернівці : Рута, 2005. – С. 327-337.
95. Чупринський Б. О. Філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів [Текст] : монографія / Б. О. Чупринський. - Луцьк : ФОП Захарчук В. В., 2012. - 144 с.
96. Шемшученко Ю. С. Актуальні проблеми філософії права Ю. С. Шемшученко // Проблеми філософії права. – 2003. – Том 1. – С.7 – 9.
97. Шемшученко Ю. С. Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння : монографія / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчук, Н. М. Пархоменко, С. В. Бобровник; ред.: Н. М. Оніщенко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К. : Юрид. думка, 2013. - 478 с.
98. Юркевич П. Д. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник. / П. Д. Юркевич. – К.: Наукова думка, 2001. – 796 с.
99. Ящук Т. І. Філософія історії: Курс лекцій [Текст] : навч. посіб. / Т. І. Ящук. - Київ : Либідь, 2004. - 536 с.
100. Sententiae: Наукові праці Спільки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства). 2005. - Спецвип. №2: Філософія і космологія [Текст]. - Д. : Пороги, 2005. - 268 с.

Інформаційні ресурси:

1 Мультимедійний посібник «Філософія права» [Електронний ресурс]. URL: [http:// www.naia.kiev.ua/books/mnp_fil_prava/Files/media.htm](http://www.naia.kiev.ua/books/mnp_fil_prava/Files/media.htm)

2 Перелік основних довідників тематичних ресурсів з філософії у комп'ютерній мережі INTERNET [Електронний ресурс]. URL: <http://www.philosophy.ru/linx/linx1.html>

3 Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. : затверджено МОН України / О.Г. Данильян, О.П. Дзюбань, С.І. Максимов та ін.— Х.: Право, 2014.-208 с. [Електронний ресурс]. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/2/001start.htm

4 Матеріали з навчального предмету «Філософія права» [Електронний ресурс]. URL: <http://textbooks.net.ua/content/category/26/76/32/>

5 / []. URL: <http://www.psylib.org.ua/books/index.htm#fil>

